

Τό «Ἄσμα τοῦ τόξου»

Τό ωραιότερο δείγμα ἐλεγειακῆς ποίησης
στό ἀρχαῖο Ἰσραήλ

Τό μεγαλεῖο καί ὁ ψυχικός δυναμισμός τοῦ ἀνθρώπου ἀναδεικνύεται ἀνάγλυφα στόν ἄδικο καί πρόωρο θάνατο ἑνός ἀγαπημένου προσώπου. Τό γεγονός τοῦ θανάτου ἐπέρχεται σάν κυκλώνας καυτερός, σάν ἕνας ἀνεμοστρόβιλος στό συναισθηματικό κόσμο τοῦ θρηνοῦντος πού σαρώνει τά πάντα. Ὁ ἄνθρωπος λυγᾶ κάτω ἀπό τό βάρος τοῦ πόνου, σάν στάχυ στήν ξηρασία γιατί ὁ θάνατος μετατρέπει τό «μοναδικό» ζῶν πρόσωπο σέ ἄψυχη νεκρή ὕλη.

Ἄν τύχει ὅμως ὁ θρηνολογῶν νά εἶναι ποιητής μέ γνήσια ποιητική φλέβα, τότε ὅλος ὁ πόνος, ὅλη ἡ θλίψη μπορεί νά μετασυιωθεῖ σ' ἕνα θρῆνο λεπτῆς καί ὑψηλῆς συγκινησιακῆς στάθμης, σ' ἕνα ἐλεγεῖο δυναμικό πού μπορεί νά προξενήσει ρίγη συγκινήσεων στόν ἀναγνώστη.

Ἄν αὐτό ἰσχύει γιά κάθε ἐλεγεῖο, πολύ περισσότερο ἰσχύει γιά τό ὑπέροχο ἐλεγεῖο τοῦ Δαβίδ, πού συνέθεσε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐπιστήθιου φίλου του Ἰωνάθαν καί τοῦ πεθεροῦ του Σαούλ.

Γιά νά μπεῖ κανεῖς καλύτερα στό νοηματικό κόσμο τοῦ ἐλεγείου καί νά ξεκλειδώσει μέ τίς μυστικές δικλίδες τῆς ἐνόρασης καί τῆς φαντασίας τή συγκινησιακή φόρτιση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ Δαβίδ, εἶναι ἀναγκαῖο ἴσως νά προτάξουμε δύο λόγια γιά τό ἱστορικό φόντο.

‘Ο Δαβίδ –ο γιός του Ίεσσαί από τή Βηθλεέμ– είχε νυμφευθεῖ τή Μιχάλ (Μελχόλ), κόρη του Σαούλ, βασιλιά του Ίσραήλ, ἀλλά βρισκόταν κάτω ἀπό τή δυσμένεια του πεθεροῦ του ἐξαιτίας τῆς συνεχιζομένης ἀνόδου του γοήτρου του στίς καρδιές τῶν Ἰσραηλιτῶν, μετά μάλιστα τή νίκη του κατά του Φιλισταίου γίγαντα Γολιάθ. Ἐπανειλημμένως ὁ Σαούλ προσπάθησε νά ἐξοντώσει τόν Δαβίδ, ἀλλά ἀπέτυχε. ‘Ο Δαβίδ ἔδειξε τουλάχιστον δύο φορές μεγαλοψυχία ἀπέναντί του, καί ἐνῶ εἶχε πέσει στά χέρια του, δέν τόν θανάτωσε. ‘Ο Σαούλ, ὅμως, κυριευμένος ἀπό ἕνα παράξενο πνεῦμα ζηλοτυπίας, μελαγχολίας καί νευρικής κατάπτωσης, φαινομενικά μετανόησε, ἀλλά συνέχισε νά καταδιώκει τό γαμβρό του, «ἐκζητῶν τήν ψυχὴν αὐτοῦ». ‘Ο τελευταῖος γιά νά ἐπιβιώσει ἀναγκάσθηκε νά ζητήσῃ ἄσυλο αὐτός καί ἡ οἰκογένειά του μέ τούς ἄνδρες του στόν Φιλισταῖο Ἀγχούς, βασιλιά τῆς Γάθ. ‘Ο Ἀγχούς χορήγησε ἄσυλο στόν Δαβίδ –παρόλο πού οἱ Φιλισταῖοι καί οἱ Ἰσραηλίτες βρίσκονταν σ’ ἐμπόλεμη κατάσταση– γιά λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητας. Τά ἀντίπαλα στρατεύματα ἄρχισαν νά συγκεντρώνονται, οἱ μέν Φιλισταῖοι στή Σουνημ, οἱ δέ Ἰσραηλίτες –μέ ἐπικεφαλῆς τό βασιλιά Σαούλ– στή ὄρη Γελβουέ. Στή μάχη πού ἐπακολούθησε στή ὄρη Γελβουέ, πού βρίσκονται στή βόρεια περιοχή τῆς Παλαιστίνης, ὁ στρατός του Σαούλ νικήθηκε κατά κράτος, τά τρία παιδιά του βασιλιά σκοτώθηκαν καί ὁ ἴδιος πληγωμένος, γιά νά μήν πέσει ζωντανός στά χέρια τῶν ἐχθρῶν του, αὐτοκτόνησε, κάμνοντας χρῆση τῆς ρομφαίας του. Μεταξύ τῶν φονευθέντων κεῖται νεκρός καί ὁ Ἰωνάθαν, γιός του Σαούλ καί ἀδελφικός φίλος του Δαβίδ.

‘Ο Δαβίδ εὐρισκόμενος στή Σικλάγ (Σεκελάκ), 100 μίλια νοτιοδυτικά ἀπό τά Γελβουέ, πληροφορεῖται ἀπό Ἀμαληκίτη ἀγγελιοφόρο τήν ἦττα τῶν Ἰσραηλιτῶν καί τόν τραγικό θάνατο του Σαούλ καί του Ἰωνάθαν· καί ἀμέσως ξεσπᾷ σέ θρήνο. Κάτω

ἀπό τό κράτος αὐτῆς τῆς βαθιᾶς συναισθηματικῆς ἔντασης συνθέτει τό ἔλεγειο του γιά τούς δύο «λέοντας τοῦ Ἰσραήλ», τό λεγόμενο «ᾠσμα τοῦ τόξου», πού ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ὡς τό ὠραιότερο δεῖγμα ἐλεγειακῆς ποίησης στό ἀρχαῖο Ἰσραήλ.

* * *

Παραθέτουμε τό κείμενο τοῦ ἐλεγείου ἀπό τήν ὠραιότατη λογοτεχνική ἀπόδοση τοῦ λογοτέχνη-γιατροῦ Κ. Φριλίγγου (Κοέλεθ, «Ἐκλογή ἀπό τή Βιβλική λογοτεχνία», τόμ. Α', σελ. 173, 174).

19. ᾠ περηφάνια τοῦ Ἰσραήλ

ἀπάνω στά ψηλώματά σου

κονταροχτυπημένη!

Πῶς γεῖραν ἔτσι οἱ δυνατοί καί πέσαν οἱ ἀντρειωμένοι!

20. Μήν πᾶτε καί τό πῆτε μέσ στη Γάθ.

Μέσ στίς πλατεῖες τῆς Ἀσκαλῶν

μήν τό φωνάξετε καί χαροῦν τῶν Φιλισταίων οἱ κόρες
κι ἀναγαλλιάσουν οἱ κοπέλες τῶν ἀλλόφυλων.

21. Καί σεῖς, βουνά τοῦ Γκιλμποά,

δροσιά ἄς μήν εἶναι ἀπάνω σας οὔτε βροχή,

οὔτε χωράφια μέ πρωτόλουβους καρπούς.

Γιατί ἡ ἀσπίδα ἐκεῖ τῶν δυνατῶν

πετάχτηκε. Ἡ ἀσπίδα τοῦ Σαούλ,

ἔτσι σά νά μή χρίστηκε μέ λάδι.

22. Ἀπό τῶν σκοτωμένων τό αἶμα, ἀπ' τῶν παλικαριῶν

τό πάχος, δέν πισώστρεψε τοῦ Γιοναθάν τό τόξο

καί τοῦ Σαούλ δέ γύρισε ἄδειο τό σπαθί.

23. Ἀγαπημένοι ὅσο πού ζοῦσαν, ὁ Σαούλ

κι ὁ Γιοναθάν. Οὔτε στό θάνατό τους χωριστήκαν.

Πιό ανάλαφροι ἦταν κι ἀπ' ἀητούς,
πιό δυνατοί κι ἀπό λιοντάρια.

24. Κλάψτε, κοπέλες τοῦ Ἰσραήλ, γιά τό Σαούλ,
πού κόκκινα σᾶς ἔντυνε κι ὁμορφοκεντημένα
κι ἔβαζε καί στά ροῦχα σας ὀλόχρυσά στολίδια.

25. Πῶς πέσαν ἔτσι οἱ δυνατοί καταμεσίς στή μάχη!

ᾠ Γιοναθάν, ἀπάνω στ' ἀψηλώματά σου χτυπημένε.

Πόσο πολύ λυπήθηκα

γιά σένανε, ἀδερφέ μου, Γιοναθάν!

Ἄπολυ αγαπημένος μου στάθηκες σύ γιά μένα.

26. Μά κ' ἡ ἀγάπη ποῦχες σέ μένα ὑπέροχη 'ταν.

Καί τήν ἀγάπη γυναικῶν περίσσια τήν περνοῦσε.

27. Πῶς πέσαν ἔτσι οἱ δυνατοί

Καί τοῦ πολέμου τ' ἄρματα πῶς χάθηκαν καί πᾶνε!

* * *

Θά μπορούσε κανείς νά πει πολλά σέ μιάν αἰσθητική ἀνά-
λυση αὐτοῦ τοῦ ἔξοχου ἑλεγείου. Ὡστόσο, οἱ παρατηρήσεις
ἐπικεντρώνονται σέ δύο σημεῖα: στή δομή τοῦ ποιήματος καί
στό περιεχόμενό του.

Σύμφωνα μέ τήν πληροφορία πού μᾶς δίνει τό χωρίο Β'
Σαμ. α' 18, ὁ Δαβίδ παράγγειλε νά διδάξουν στούς υἱούς τοῦ
'Ιούδα τοῦτο τό «ᾠασμα τοῦ τόξου» πού ἀρχικά ἦταν καταχω-
ρημένο στή συλλογή τῶν ἐξωβιβλικῶν ἐθνικῶν ποιημάτων,
γνωστό ὡς Βιβλίον τοῦ Ἰασήρ (Εὐθούς, Ο'). Ἀτυχῶς δέν ξέρου-
με τίποτα τό οὐσιαστικό γι' αὐτή τή συλλογή τῶν ἐξωβι-
βλικῶν ποιημάτων καί ἀσμάτων πού μνημονεύεται καί στό βι-
βλίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (10:13) καί χάθηκε, ἐνῶ ὀρισμένα
τμήματά του ἐνσωματώθηκαν στήν Παλαιά Διαθήκη. Δέν

γνωρίζουμε επίσης, γιατί ονομάστηκε «᾿Ασμα τοῦ τόξου» πρέπει νά σημειωθεῖ, ὅτι ἡ λέξις ᾿Ασμα λείπει ἀπό τό Μασωριτικό κείμενο καί ἔχει ὑποδειχθεῖ ἀπό ἐρμηνευτές καί μεταφραστές ὡς πιθανή, γιά τό ὑπάρχον κενό. Ἐάν θεωρηθεῖ ὅτι αὐτή εἶναι ἡ ἐλλείπουσα, τότε πιθανόν, νά ονομάσθηκε ἔτσι, γιατί ἀναφέρεται στό ἀήττητο τόξο τοῦ Ἰωνάθαν καί κατ' ἐπέκταση στόν ἴδιο, ἢ γιατί συνοδεύονταν –ὅταν τό ἔψαλλαν μεταγενέστερα– μέ ἀσκήσεις τοξοβολῆς (πρβλ. Β' Σαμ. 22:35). Ἀργότερα, τό ἐλεγεῖο περιελήφθη καί στό βιβλίο τοῦ Β' Σαμουήλ (Β' Βασιλειῶν Ο') ὅπου καί βρίσκεται καταχωρημένο (1:19-26). Ἀπό μιὰ σύγκριση τοῦ ἑβραϊκοῦ Μασωριτικοῦ κειμένου μ' αὐτό τῶν Ἑβδομήκοντα, σέ μερικά σημεῖα τό ποίημα φαίνεται ὅτι ἔχει κάποια μικρο-φθορά, πού ὀφείλεται στή μεταβίβασή του, καί ἀτυχῶς, δέν μποροῦν νά ἀποκατασταθοῦν μέ βεβαιότητα· ὅπως π.χ. στά ἐδ. 18 καί 21β (ἀγροί ἀπαρχῶν), τό νόημα τοῦ ὁποίου παραμένει δυσνόητο. Ἡ διαφοροποίηση φαίνεται ἐπίσης σ' ἐλάχιστα βέβαια σημεῖα καί στίς διάφορες ἄλλες σύγχρονες μεταφράσεις καί ἀποδόσεις τοῦ ᾿Ασματος, ὅπως π.χ. στήν ἔγκυρη «Jerusalem Bible» καί στή μετάφραση τοῦ Ἑβραϊολόγου καθηγητῆ Β. Βέλλα¹. Ὁ παλαιοδιαθηκολόγος Ἰ. Α. Χασιτούρης ἀποδίδει νομίζω ἐπιτυχέστερα στό ἐδ. 21β τή δυσνόητη ἔκφραση «ἀγροί ἀπαρχῶν» μέ τήν πύ δόκιμη, «πεδία θανάτου»².

Τό ποίημα εἶναι ἀπλό στή δομή του· ἀποτελεῖται ἀπό τόν πρόλογο (ἐδ. 19), τό κύριο σῶμα (20-26) καί τόν ἐπίλογο (27). Ὁ πρόλογος ἀρχίζει μέ μιὰ μεγαλοπρεπή καί μεγαλόστομη ἔκφραση (–Σαούλ καί Ἰωνάθαν– περηφάνια τοῦ Ἰσραήλ πού ἔπεσε κονταροχτυπημένη) καί εἰσάγει ἀμέσως τόν ἀναγνώστη στό θέμα πού πρόκειται νά ἐπακολουθήσει. Ἐνῶ οἱ περισσότερες σύγχρονες μεταφράσεις μεταχειρίζονται τή λέξη περηφάνια ἢ δόξα, μιὰ πύ κατά γράμμα μετάφραση ἀπ' τό ἑβραϊκό κείμενο θά ἔπρεπε νά τήν ἀποδώσει ἴσως ὡς ὁμορφιά, ἢ

ἀκόμη καλύτερα ὡς ἀντιλόπη (γαζέλα) τοῦ Ἰσραήλ, γιατί τό ζῶο ἦταν γνωστό γιά τήν ὁμορφιά καί τή συμμετρική ἀρμονία τῆς μορφῆς του. Ὁ ἐπίλογος περιέχει στοιχεῖα ἀπό τόν πρόλογο. Ἡ ἐπωδός τελειώνει μέ τήν ἀρχική φράση «πῶς ἔπεσαν οἱ δυνατοί», ἐνῶ στό κύριο σῶμα (ἐδ. 25) ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια φράση, καί αὐτό δίνει ἀρμονικό δέσιμο σ' ὄλο τό ἔλεγχο.

Στό κύριο σῶμα μπορεῖ κανεῖς νά παρατηρήσει σέ δύο τουλάχιστον περιπτώσεις, τό γνωστό ἰδιάζον φαινόμενο τῆς ἐβραϊκῆς ποίησης, τό λεγόμενο συνώνυμο παραλληλισμό, στόν ὅποιο δύο στίχοι λέγουν περίπου τό ἴδιο πράγμα μέ διαφορετικά λόγια (ἐδ. 20).

Μὴν πᾶτε καί τό πῆτε μέσ στή Γάθ.

Μέσ στίς πλατεῖες τῆς Ἀσκαλῶν

μὴν τό φωνάζετε καί χαροῦν τῶν Φιλισταίων οἱ κόρες

κι ἀναγαλλιάσουν οἱ κοπέλες τῶν ἀλλόφυλων.

Μποροῦμε νά παρατηρήσουμε τήν ταύτιση τῶν λέξεων πῆτε - φωνάζετε, Γάθ - Ἀσκαλῶν, χαροῦν - ἀναγαλλιάσουν, κόρες τῶν Φιλισταίων - κοπέλες τῶν ἀπεριτιμῆτων (πρβλ. καί ἐδ. 22). Ἡ τεχνική αὐτή τοῦ παραλληλισμοῦ προσδίδει ἔμφαση καί κομψότητα στόν ποιητικό λόγο, γι' αὐτό καί χρησιμοποιεῖτο μαζί μ' ἄλλα εἶδη παραλληλισμοῦ, κυρίως στούς παλαιοδιαθηκικούς ψαλμούς καί στό γνωμικό λόγο τῶν Παροιμιῶν. Οἱ φιλολογικές ἔρευνες, βέβαια, κατέδειξαν ὅτι τό φαινόμενο τοῦ παραλληλισμοῦ μέ τίς διαφορές μορφές του (συνώνυμος, ἀντιθετικός, συνθετικός κ.λπ.) ἦταν γνωστό καί σ' ἄλλους ἀνατολικούς λαούς, σημιτικούς καί μή, καί ἰδιαίτερα στούς Χαναναίους, ὅπως φαίνεται ἀπό τήν οὐγκαριτική φιλολογία (Ράς Σάμρα) πού χρονολογεῖται ἀπό τό 14ο π.Χ. αἰῶνα καί ἀργότερα, ἀλλά καί στούς ἀρχαίους Βαβυλώνιους, τούς Αἰγυπτίους κ.λπ. Ὁ J.L. Kugel, στήν ἐξοχη μελέτη του με τίτλο: «The idea of biblical poetry: parallelism and his history»

(1981), μελετᾶ διεξοδικά τὸ φαινόμενο τοῦ παραλληλισμοῦ στὴ λογοτεχνία διαφόρων λαῶν καὶ κάμει πολὺ ἐνδιαφέροντες παρατηρήσεις.

Ὁλόκληρο τὸ ποίημα εἶναι λιτό, σφιχτοδεμένο καὶ ἀπέριττο, ἄμεσο καὶ βιωματικό, μέ ζωντανές εἰκόνες, προσωποποιήσεις καὶ παρομοιώσεις. Εἶναι γραμμένο σέ ἐλεύθερο στίχο χωρίς νά ὑπακούει σέ κάποια μετρική ποιητική μορφή, ὅπως π.χ. τοῦ δαχτυλικοῦ ἑξάμετρου, ἢ πεντάμετρου, γνωστοῦ στήν ἐλεγειακή ποίηση τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Τὸ ἐλεγεῖο πρέπει νά συνετέθη γύρω στά τέλη τοῦ 11ου π.Χ. αἰώνα. Ἐδῶ, πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι, ἐνῶ γιά πολλοὺς λεγόμενους δαβιδικούς ψαλμούς πού βρίσκονται στή συλλογή τοῦ ὁμώνυμου βιβλίου τῶν Ψαλμῶν ἔχει διατυπωθεῖ κάποια ἐπιφύλαξη ἀπὸ πολλοὺς κριτικούς ὡς πρὸς τὴν πατρότητά τους –μερικοί μάλιστα ἔφθασαν μέχρι τὸ σημεῖο τῆς ὀλικῆς ἄρνησης, ἄποψη πού βέβαια ἀνασκευάσθηκε καὶ ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τοὺς περισσότερους παλαιοδιαθηκολόγους–, στὸ ἐλεγεῖο αὐτὸ κανεῖς δέν τόλμησε ν’ ἀμφισβητήσει τὴ δαβιδική του προέλευση. Ἀκόμα καὶ ὁ γνωστός ἐλευθερόφρων παλαιοδιαθηκολόγος-κριτικός R. Pfeiffer σημειώνει τὰ ἑξῆς γιά τὴ σχέση του Δαβὶδ μέ τὸ ἐλεγεῖο: «ἡ δαβιδική σύνθεση τοῦ ποιήματος εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὸ βάθος τῆς διαχεόμενης συγκίνησης δείχνει ὅτι συνετέθη ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴ μάχη στά Γελβουέ, κάτω ἀπ’ τὸ πρῶτο σὸκ τῆς ἐντύπωσης πού προκαλεῖ ἡ συμφορὰ»³.

Πράγματι, μόνον ἓνας Δαβὶδ θά μπορούσε νά συνθέσει αὐτὸ τὸ ἐλεγεῖο. Γιατί πρόκειται γιά ἓνα θρῆνο πού διακρίνεται γιά τὴ ζωηρὴ ἔκφραση τῶν συναισθημάτων, τὴν εὐγένεια, τὴ μεγαλοψυχία καὶ τὴ λεπτότητα τῆς διατύπωσης –προσόντα πού εἶχε ἀναντίρρητα ὁ μέγας λυρικός βάρδος τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ (Β. Βέλλας). Ὁ ποιητὴς ἀποκαλύπτει ὅλη τὴν ἔνταση τῆς λύπης του μέ εἰλικρίνεια ἀλλὰ καὶ ἀνδροπρέπεια.

Τὸ «Ἄσμα τοῦ τόξου» πάλλεται ἀπὸ τὸ ἀνυπέρβλητο

αἴσθημα φιλίας τοῦ βασιλόπαιδα Ἰωνάθαν πρὸς τὸν ποιμενό-
 παιδα Δαβίδ. Ἀβάσταχτη χαρακτηρίζει τὴ θλίψη τοῦ ὁ ποιη-
 τῆς γιὰ τὸν ἄδικο χαμὸ τοῦ ἀδελφικοῦ φίλου πού ἡ ἀγάπη τοῦ
 ἦταν «μεγαλυτέρα τοῦ ἔρωτος τῶν γυναικῶν», ἀνώτερη ἀπ’
 τὴν ἀγάπη πού δείχνει ἓνας ἄντρας σέ μιὰ γυναίκα, ἡ ἀκόμη
 μιὰ γυναίκα στὸν ἀγαπημένο της καὶ μιὰ μάνα στό γιό της. Ἡ
 φιλία αὐτὴ ἔμεινε ἀπαράμιλλη στὴν ἱστορία σάν τὴ φιλία τοῦ
 Δάμωνα καὶ Φιντία, σάν τὴ φιλία τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τοῦ Πά-
 τροκλου, τοῦ Γίλγαμές καὶ τοῦ Ἐνγκιντοῦ. Ὁ Δαβίδ δέν μπό-
 ρεσε νά μείνει ἀσυγκίνητος ἀπ’ τὴ φιλία καὶ τὴν ἀνυπόκριτη
 ἀγάπη τοῦ Ἰωνάθαν, πού, παρόλο πού ἦταν διάδοχος τοῦ θρό-
 νου σάν γιὸς τοῦ Σαούλ, «ἠγάπησε τὸν Δαβίδ ὡς τὴν ἰδίαν
 αὐτοῦ ψυχὴν» (Α΄ Σαμ. 18:1). Ἡ ἀληθινὴ φιλία πράγματι εἶναι
 θεῖο δῶρο καὶ πολλές φορές ἀνώτερη ἀπ’ τὴ συγγενικὴ σχέση.
 «Τὸ μεγαλεῖο τῆς φιλίας – ἔλεγε ὁ Ἔμερσον – δέν εἶναι τὸ ἀπλω-
 μένο χέρι οὔτε ἡ χαρὰ τῆς συντροφικότητας, ἀλλὰ ἡ ψυχικὴ
 ἔμπνευση πού αἰσθάνεται κανεὶς ὅταν ἀνακαλύπτει ὅτι κά-
 ποιος ἄλλος πιστεύει σ’ αὐτόν καὶ θέλει νά τὸν ἐμπιστευεῖται».
 Αὐτὸ τὸ ἀπόλυτο εἶδος ἐμπιστοσύνης, αὐτὸς ὁ τελειότατος
 καρπὸς τῆς ἀρετῆς, εἶχε ἀναπτυχθεῖ σέ μιὰ ὑψηλὴ ἀμφίδρομη
 σχέση μεταξὺ Δαβίδ καὶ Ἰωνάθαν.

Ἄλλὰ ὁ Δαβίδ δέν σταματᾶ ἐκεῖ. Ἐπεκτείνει τὸ θρῆνο του
 μέ τὴν ἴδια ἔνταση καὶ πάθος καὶ στὸν Σαούλ, τὸν ἐχθρὸ καὶ
 καταδιώκτη του. Ἐξισώνει τὸ θάνατο τοῦ ἐχθροῦ πού ἐπιβου-
 λεύτηκε κατ’ ἐπανάληψη τὴ ζωὴ του (Α΄ Σαμ. 18:29) μέ τὸ θά-
 νατο τοῦ ἀχώριστου φίλου του! Τί μεγαλοψυχία καὶ λεπτότη-
 τα αἰσθημάτων! Μπροστὰ στό θάνατο τοῦ Σαούλ – τοῦ «κεχρι-
 σμένου τοῦ Κυρίου» πού δέν τόλμησε νά ἐκτείνει ὁ ἴδιος τὸ χέ-
 ρι – καὶ τοῦ Ἰωνάθαν δέν κάνει διάκριση ὁ ποιητῆς

Ἰωνάθαν καὶ Σαούλ

*ἀχώριστο ζευγάρι στή ζωὴ,
 μὰ καὶ στή θανή ἔνωμένοι.*

Οί στίχοι αὐτοί ἀνακαλοῦν στή μνήμη τοῦ ἀναγνώστη τό γεγονός τῆς ὑπακοῆς καί συμπαραστάσεως τοῦ Ἰωνάθαν πρὸς τόν πατέρα του, παρόλο πού ἦταν ψυχικά δεμένος μέ τόν Δαβίδ. Ὁ Ἰωνάθαν ἤξερε νά ἐξισορροπεῖ μέ ἐπιτυχία τά αἰσθήματα τῆς υἱικῆς ἀγάπης μέ αὐτά τῆς φιλίας (Α΄ Σαμ. 23:14, ἐπ. 19:1-7).

Τό Ἄσμα εἶναι ἐπίσης γαλβανισμένο ἀπό ἓνα ὑψηλό φρόνημα πατριωτισμοῦ. Ὁ Δαβίδ μπορεῖ νά κατέφυγε στόν Ἄγχους τόν Φιλισταῖο γιά νά προστατευτεῖ ἀπ' τήν καταδιωκτική μανία τοῦ Σαούλ, ἀλλά δέν ὑπῆρξε οὔτε προδότης οὔτε αὐτόμολος, οὔτε δειλός. Ἦταν φλογερός Ἰσραηλίτης στήν πίστη καί στήν ψυχή, ὅπως ἀποκαλύπτει ἡ μετέπειτα δράση του καί ἡ ὅλη ζωή του. Γι' αὐτό, δέν ἔπρεπε κατά τόν ποιητή ν' ἀναγγελθεῖ τό κακό μαντάτο στούς Φιλισταίους γιά νά μή χαροῦν οἱ θυγατέρες τῶν ἀπεριτιμῆτων καί ἴσως ψάλουν –μετά τυμπάνων καί κυμβάλων– ὅπως ἔψαλαν οἱ θυγατέρες τοῦ Ἰσραήλ ὅταν ὁ Δαβίδ νίκησε τόν Γολιάθ:

*Ἐπάταξε Σαούλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ
καί Δαβίδ ἐν μυριάσι αὐτοῦ.*

Ἀκόμη ὁ ποιητής ἀναφέρεται στίς νίκες καί στή γενναιότητα τῶν δύο ἀνδρῶν πού ἦταν

*Ἐλαφρότεροι ἀετῶν
δυνατότεροι λεόντων.*

Ἡ παρομοίωση ἐδῶ εἶναι ἐξοχη γιατί προδίδει ὅλο τό νοηματικό μεγαλεῖο τῆς γενναιότητος καί μαχητικότητος τῶν πολεμιστῶν, μέ τό νά χρησιμοποιοῦνται ὡς παράλληλα, ὁ βασιλιάς τῶν πουλιῶν καί ὁ βασιλιάς τῶν ζώων. Καί ὁ Δαβίδ εἶχε ὑπόψη του καί τό δυναμισμό τοῦ Σαούλ καί τή γενναιότητα καί τήν εὐφυή τόλμη τοῦ Ἰωνάθαν, πού σέ μιά περίπτωση τά

είχε βάλει μόνος του μ' έναν όπλοφόρο, έναντι μέ πολλούς Φιλισταίους (Α' Σαμ. 14:6 έπ.). 'Ο θάνατος του Σαούλ και του 'Ιωνάθαν παρακινεί τόν ποιητή νά έκφέρει μιά συγκρατημένη άρά προς τά όρη Γελβουέ, λές κι αυτά ήταν ύπαίτια για τήν άναπάντεχη καταστροφή:

*Όρη του Γελβουέ
 ός μή σταλάζει άπάνω σας
 βροχή μηδέ δροσιά.*

'Ακόμα καλεί τίς κοπέλες του 'Ισραήλ νά θρηνήσουν μαζί του για τή θανή του Σαούλ πού τούς έφερνε λάφυρα άπό τίς μάχες, χρυσά στολίδια και πορφύρα, σαν μιά έκδήλωση τής γενναιοδωρίας του.

Στά όρη του Γελβουέ έπεσε ή περηφάνια του 'Ισραήλ κονταροχτυπημένη. 'Εκεί έπεσε ή άσπίδα του Σαούλ (λές και δέν είχε χριστεί ό Σαούλ μέ χριστήριον έλαιον). 'Εκεί συνετρίβη και τό φοβερό τόξο του 'Ιωνάθαν. Και ό Δαβίδ θρηνεϊ. Θρηνεϊ μ' έναν έσώτατο σπαραχτικό μονόλογο πού sé κάποια στιγμή τόν έξωτερικεύει μ' έναν τρόπο μοναδικό. Και δέν θρηνεϊ μόνο αυτός, αλλά παραγγέλλει νά διδάζουν στα παιδιά του 'Ιούδα τό «³Άσμα του τόξου», σαν μικρό φόρο άγάπης, τιμής και σεβασμού για τό χαμό του άγαπημένου 'Ιωνάθαν και του πατέρα του Σαούλ.

'Εντύπωση προξενεί στόν άναγνώστη τό γεγονός ότι ό Δαβίδ στό έλεγείο του —ένώ φλέγεται άπό πατριωτισμό— δέν διατυπώνει καμιάν άμηση ή έμμεση άρά, άπειλή, ή έστω όρκο για έκδίκηση κατά των έχθρών για τό θάνατο του άγαπητου φίλου. Είμαι κι αυτό ένα δείγμα των λεπτων αίσθημάτων του ποιητή, ό όποιος πετυχαίνει νά μιλάει στην ψυχή του άναγνώστη, του όποιουδήποτε άναγνώστη, τής οιασδήποτε έποχής. 'Η συγκινησιακή φόρτιση του έλεγείου διοχετεύεται στίς φλέβες του άποδέκτη. 'Επί χιλιάδες χρόνια μερικοί στίχοι του, όπως

«Πῶς ἔπεσαν οἱ ἥρωες», ἐπαναλαμβάνονται ἀπό στόμα σέ στόμα γιατί ἔχουν καταστεῖ παροιμιώδεις. Ὁ μέγας ποιητής Ἰωνάθαν Κάλβος φαίνεται νά ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπό τό Ἰσραήλ «Ἄσμα αὐτό, στήν ὠδή του «Πρός τόν Ἱερόν Λόχον».

Τό θρηνητικό «Ἰσσμα τοῦ τόξου» εἶναι πράγματι ἀσύγκριτο καί μοναδικό στήν παγκόσμια λογοτεχνία (Κ. Φριλίγγος). Ἡ ἑλληνική ἀρχαιότητα μπορεῖ νά ἔχει νά μᾶς παρουσιάσει δείγματα ἐλεγείας τοῦ Μίμνερμου, τοῦ Καλλίνικου ἢ τοῦ Θεόγνη κ.ἄ., ἀλλά τά περισσότερα ἀπ' αὐτά δέν μποροῦν νά φτάσουν στό ὕψος τοῦ δαβιδικοῦ ἐλεγείου. Ὁ θρηῆνος αὐτός τοῦ Δαβίδ, ὁ τόσο αὐθόρμητος, ὁ τόσο εἰλικρινής, ἀποκαλύπτει περίτρανα τήν πλούσια ποιητική βλάστηση τῆς ψυχῆς του.

Γιατί μονάχα ἓνας Δαβίδ, μονάχα αὐτός ὁ μύστης τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος –ὁ Πίνδαρος τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ– μποροῦσε νά νιώσει τέτοια συντριβή καί θλίψη γιά τή θανάτου Ἰωνάθαν καί νά μετουσιώσῃ τόν ἀβάσταχτο πόνο του στό «ἄραιότερο δείγμα ἐλεγειακῆς ποίησης πού μᾶς ἔδωσε ἡ Ἑβραϊκή φιλολογία»⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Β. Βέλλας, Θρησκευτικές προσωπικότητες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τόμ. 1ος, σελ. 117 (Ἀθήναι 1963).
2. «Ἁγία Γραφή», ἐκδ. Δημητράκου 1960, τόμ. Α', σελ. 720.
3. R.N. Pfeiffer, Introduction to the Old Testament, 1941, σελ. 351.
4. Ἰ. Προκοπίου, Ὁ λαός τῆς Βίβλου, 1959, σελ. 112,99.

*Χαρακτικό τοῦ Ἀ. Τάσσου, ἐμπνευσμένο
ἀπό τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ.*